Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.23, maj 2024

Indledningen er redigeret af Emilie Karner Hansen og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved ph.d. Jesper Tang Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

Indledning til

"Hyrderne ved Bethlehem"

ved Katja Gottlieb

Indhold

1 Førstetrykket
2 Form og indhold
3 Digtets videre liv
4 Anvendt litteratur

1 Førstetrykket

Grundtvigs salme "Hyrderne ved Bethlehem" blev trykt første gang den 20. december 1846. Datoen var den fjerde søndag i advent, og digtet stod at læse på forsiden af *Dansk Kirketidende*. Ugeskriftet, der fungerede som en form for kirkeblad for menigheden omkring Vartov Kirke, blev udgivet og redigeret af to yngre teologer, Theodor Fenger og C.J. Brandt.

2 Form og indhold

"Hyrderne ved Bethlehem", med førstelinjen "Nat i Østen er ei saa lang", er et fortællende digt, der tager udgangspunkt i beretningen om Jesu fødsel, som den kendes fra Luk 2,1-21. Digtet består af 17 strofer, der hver er bygget op af 6 verselinjer, der rimer ababcc. Digtet falder i to hoveddele; en indledende gendigtning af den samtale, hyrderne på marken førte julenat (jf. Luk 2,8) og en anden del, der gengiver englens tale til hyrderne (jf. Luk 2,9-14). De to dele omsluttes af en førstestrofe og to perspektiverende strofer, hvor udsigelsespositionen er i nuet. Bibelteksten beskriver ikke hyrdernes samtale eller antallet af hyrder, og der er således tale om en digterisk frihed, som Grundtvig har taget sig.

Fra det hjemlige nu rettes blikket mod Mellemøsten, hvor natten ved juletid ikke er så lang, som den vi kender, og vinteren ikke så kold og isdækket som vores. I Østen, pointeres det, minder vinteren nærmere om det tidlige forår her til lands, hvor det trækker køligt "tilmarks" (strofe 1).

Herfra skifter digtet tempus, og med en genoptagelse fra første strofe: "Kiølig trak det paa Marken vild", der også bliver en bevægelse fra nord til syd, føres læseren tilbage til en nat i Betlehem, hvor otte hyrder sad om et bål. Talen mellem de otte drejer sig om fortiden og særligt om Kong David og hans store bedrifter (strofe 2-3). En af de unge blandt hyrderne har i Betlehem netop mødt en mand af Davids slægt og dennes højgravide kone. De var rejst dertil for at melde sig til folketælling, som det var påbudt af kejseren i Rom. Mødet med de to har fået den unge hyrde til at erindre skrifternes løfter om en Messias af Davids slægt (jf. fx Es 7,13-14), men man har nu ventet længe, uden at profetierne er gået i opfyldelse, og den unge hyrde konstaterer, at: "Vinter-Natten er kold og mørk / Og Livet øde som *Ethams* Ørk!" (strofe 4-7).

Den unges opgivende tale får en af de ældre hyrder, der i Grundtvigs gendigtning har fået navnet Jonathan, til at reagere (strofe 9). Han svarer den unge med en invitation til at anskue verden i et større perspektiv: "Hvor var du eller jeg dengang, / Da Lys blev født i Mørke! / Kan vi Stjernernes Morgensang, / Og har mod Gud vi Styrke?", spørger han med tydelig reference til Jobs Bog 38,4-7, og fortsætter så: "Kan Daarskabs Ord, som en Taagesky, / Fordunkle Ordet: bliv Lys paany!" (strofe 9,6-8). Disse ord, der både peger bagud mod skabelsen (1. Mos 1,3) og frem mod Johannesevangeliets ord om, at "Lyset, det sande lys, som oplyser ethvert menneske, var ved at komme til verden" (Joh 1,9), binder fortid og fremtid sammen, og Jonathan fremhæver i de næste strofer da også, at det netop er Betlehem, der i de gamle forudsigelser er udpeget som stedet, hvor frelseren skal fødes. Måske er det par, den unge hyrde havde mødt i Betlehem, ikke bare et hvilket som helst par (strofe 11)?

Idet Jonathan har talt, træder en engel i et strålehav frem for hyrderne og bekendtgør Jesu fødsel, og hermed indledes digtets anden del (strofe 13). Med englens ord vendes hyrdernes blik fra fortiden mod øjeblikket, hvor Davidssønnen nu ligger født i krybben. Denne kulmination understreges med et lån fra Luthersalmen "Vom himmel hoch da komm' ich her" (strofe 14,5) og toner ud i jubelsang "Nu Ære være den Guders Gud!" (strofe 14,6). Den samme jubelsang genoptages i den følgende strofe (15), hvor de første fire vers, der er sat i citationstegn, synges med englestemme, og det bekendtgøres, at glæden "springer af Svøbet ud, / som Blomsten og som Løvet". Således opfyldes denne nat profetien hos Esajas, at der skal skyde en kvist af Isajs stub (Es 11,1-2).

Digtets to sidste strofer afrunder og perspektiverer fortællingen om begivenhederne den første julenat, der nok er historiske, men stadig er tilgængelige for det kristne menneske i julen, hvor englens buskab gentages, når julebudskabet lyder i kirken, og således lader dem finde frelseren "I Hjerte-Kammerets Krybberum!" (strofe 16). Med dette spring fra den første julenat hen over alle de julenætter, der har været siden, skiftes endnu engang tempus, og salmen rundes af i nutid (strofe 17).

3 Digtets videre liv

"Hyrderne ved Bethlehem" er et digt, Grundtvigforskere gennem årene er vendt tilbage til. Det hænger måske sammen med, at digtets sidste fem strofer i dag er kendt og udbredt som julesalmen "Venner sagde Guds engel blidt", der er optaget i *Den Danske Salmebog 2003* som nummer 105, og kan findes i afsnittet "Troen på Guds Søn - Jesu fødsel".

Interessen for digtets tilblivelseshistorie begyndte allerede få år efter Grundtvigs død, hvor *Dansk Kirketidende* bragte et optryk af et tidligt forarbejde til digtet, og i den forbindelse oplyste, at det var P.A. Fengers fortjeneste, at "Hyrderne ved Bethlehem" gik videre til salmebogen, da "han fik Forfatterens Tilladelse til, af Digtets sidste fem Vers at danne en Julesalme, som Rungs Melodi har bidraget sit til, blev en af vore Skjønneste: 'Venner sagde Guds Engel blidt'" (*Dansk Kirketidende* 1878 nr. 1, sp. 13).

Digtets tilblivelseshistorie behandles ligeledes af Anders Malling, der i sin artikel om "Venner sagde Guds engel blidt" peger på, at Grundtvig vendte tilbage til temaet i "Hyrderne ved Bethlehem" ved flere lejligheder, førend digtet fandt sin endelige form. Allerede i 1810, skriver Malling, ses de første tilløb til et digt med samme titel, og efter Grundtvig i 1817 afsluttede digtet "Paaskeliljen", tager han flere tilløb til juledigte i samme stil og versemål. I disse tilløb spiller den gamle hyrde en central rolle. Malling peger endvidere på "Maria, hun sad paa Hø og Straa" (1842) og det lille digt "Julenats-Engelen" (1845) som eksempler på digte fra Grundtvigs hånd, der kan regnes i familie med "Hyrderne ved Bethlehem" (Malling 1966, s. 115). Endvidere har digtet fået et kapitel i Kristian Tårups *Kimer I Klokker* (1933), og et afsnit i Uffe Hansens værk *Grundtvigs Salmedigtning* fra 1951. Sune Auken har desuden behandlet digtet indgående i artiklen "Stjernernes Morgensang" (1997). Heri drøftes konsekvenserne af den redaktionelle beskæring, som resulterede i den populære salmeversion af digtet.

4 Anvendt litteratur

- *Den Danske Salmebog* (2003), København.
- Auken, Sune (1997) "Stjernernes Morgensang. Om N.F.S. Grundtvigs historiske salme: Hyrderne ved Bethlehem" i *Grundtvig-Studier* 1997, s. 212-227. København.
- Brandt, C.J. (1878) [NOTE til Grundtvigs digt "Julenatten"] i *Dansk Kirketidende,* nr. 1, 6. januar, sp. 13. København.
- Hansen, Uffe (1951) *Grundtvigs Salmedigtning*, bind 2. København.
- Malling, Anders (1966) *Dansk salmehistorie*, bind 3. København.
- Tårup, Kr. (1933) *Kimer I Klokker. Billeder af Grundtvigs nyere Julesalmer*. Odense.